

Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал

виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. – Інститут проблем виховання НАПН України. – К., 2017. – Вип. 21, кн. 1. – С. 263–274.

3. Остапенко О. І. Виховання у старших підлітків інтересу до занять фізичною культурою в загальноосвітній школі [Текст] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Остапенко Олександр Іванович. – К., 2014. – 225 с.

4. Тимчик М. В. Патріотичне виховання старших підлітків у процесі фізкультурно-масової роботи : дис. канд. пед. наук : 13.00.07 / М. В. Тимчик. – К., 2013. – 222 с.

5. Тимчик М. В. Єдність школи та сім'ї у військово-патріотичного вихованні старших підлітків у процесі занять хортингом / М. В. Тимчик // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – Вип. 18, кн. 2. – С. 313–321.

Кириченко В.І., м. Київ

ЗМІСТОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Авторка висвітлює проблему змістово-методичного забезпечення формування про соціальної поведінки підлітків у закладах загальної середньої освіти. Основна увага приділена визначенню змісту і добору методів педагогічної діяльності, що досліджується.

Ключові слова: підлітки, методологічні підходи, зміст та методи виховання.

The author has revealed the problem of content-methodological provision of formation of pro-social behavior of teenagers in institutions of general secondary education. The main attention is paid to defining the content and substantiation of selection of educational activity methods under research.

Key words: teenagers, methodological approaches, content and methods of education.

Концепція нової української школи наголошує, що ефективною відповіддю на виклики сучасності має стати освіта, що базується на загальнолюдських цінностях (милосердя, допомога, турбота, любов, добро, повага до себе й до інших людей, гідність тощо), соціально значущій мотивації життєдіяльності, солідарній відповідальності й підтримці добрих ідей, оскільки українське суспільство як ніколи потребує творчих громадян, здатних на духовне, моральне й соціально-культурне самотворення і на просоціальне служіння державі та суспільству.

Це актуалізує необхідність концентрації виховних впливів педагогів-практиків на формуванні й міцному закріпленні у свідомості й поведінці підлітків системи смисложиттєвих орієнтирів та цінностей, виробленні позитивних установок життєдіяльності й стратегій просоціальної поведінки.

Зміст формування просоціальної поведінки підлітків обумовлюється (однак не обмежується) дороговказами цілісної моделі просоціальної поведінки, як-то:

- гуманістична спрямованість цінностей, ідеалів та інтересів особистості;
- позитивна оцінка особистістю самої себе й своїх можливостей;
- здатність вибудовувати відносини взаємодопомоги й співучасті з іншими людьми;
- здатність реалізовувати себе на користь суспільству чи на благо інших людей.

Звідси, цільовими орієнтирами формування просоціальної поведінки підлітків уразливих категорій мають стати:

- розвиток соціальної та громадянської компетентності (ефективна та конструктивна участь у громадському житті й уміння співпрацювати з іншими на результат);
- вироблення поваги до закону, дотримання прав людини, сприяння свідомій інтеріоризації підлітками соціально значущих норм і цінностей;
- вироблення просоціальної мотивації життєдіяльності, бажання долучатися до соціально значущої діяльності;
- набуття якостей просоціальної особистості (емпатійність, доброзичливість, турботливість, рефлексивність, чуйність, альтруїстичність тощо);
- формування прагнень і вмінь конструктивного попередження і розв'язання міжособистісних і групових суперечностей, досягати компромісів;
- визначення оптимістичної гіпотези свого розвитку впродовж усього життя, спонукання до вільного обрання соціально корисних моделей поведінки.

Упорядковуючи змістово-методичні засади формування просоціальної поведінки учнів свого навчального закладу, педагоги й партнери з числа акторів суспільного життя місцевих громад можуть діяти одночасно в рамках кількох методологічних підходів, які лежать у просторі гуманної педагогіки. Їх цілеспрямований, свідомий, суб'єктивний прояв в діяльності педагога й учнів

більш явно виражається у продуктивних педагогічних ідеях, технологіях, методах тощо [].

Для формування просоціальної поведінки підлітків уразливих категорій такі ідеї можна запозичити з теорії і концепції формування ціннісних підвалин життєдіяльності дітей та підлітків (М. Каган, Д. Леонтьєв, О. Сухомлинська та інші), системи ставлень (О. Лазурський, В. М'ясищев та інші), діяльності (Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та інші), загальних закономірностей розвитку особистості (О. Асмолов, Л. Божович, С. Рубінштейн та інші), педагогічних систем (В. Беспалько, Р. Гуревич, Н. Кузьміна та інші), особистісно орієнтованого виховання (І. Бех, Н. Щуркова, І. Якіманська та інші), створення розвивального освітнього середовища (Дж. Гібсон, Г. Ковальов, В. Ясвін та інші), технологічності освіти (О. Пехота, Г. Селевко, С. Сисоєва та інші).

Аналіз психолого-педагогічних джерел і масової освітньої практики дає підстави стверджувати, що процес формування просоціальної поведінки ефективніше відбувається у річищі аксіологічного, компетентнісного, особистісно орієнтованого, середовищного, системного і технологічного підходів, осмислення й узгодження яких здійснюється на основі принципу логічної доповнюваності.

Формування просоціальної поведінки підлітків уразливих категорій потребує використання форм і методів педагогічного впливу з доведеною ефективністю. Для експериментального впровадження нами упорядковано й обґрунтовано для педагогів рекомендований перелік методів за трьома блоками.

1. *Формування обізнаності й переконань*: наративний метод (з використанням притч, казок В. Сухомлинського, оповідок, діалогів), найважливішим у якому є те, що до основи педагогічної взаємодії покладаються життєві історії, які підлітки пізнають, приміряють на себе, тим самим аналізуючи власний досвід і моделюючи стратегію життєздійснення []; метод моральних дилем (дилеми Колберга) або фокусування на спільному

обговоренні підлітками моральних дилем за певними питаннями, що сприяє формуванню у них здатності до вироблення суджень на основі принципу справедливості,.

2. *Формування прагнень та установок*: та рефлексивно-експліцитний (за І. Бехом), який інакше називають методом емоційного занурення. Його сутність полягає в тому, щоб через атмосферу суб'єкт-суб'єктної взаємодії педагога і вихованця спонукати підлітків до ґрунтовного усвідомлення свого внутрішнього світу (емоцій, почуттів, мотивів, цінностей, потреб, інтересів, бажань, прагнень, ідеалів) та їхнє взаємоузгодження із загальнолюдськими і суспільно-державними. «Глибинне осмислення вихованцем своїх моральних діянь у спектрі їхніх сутнісних наслідків створює дієві умови для свідомого прийняття певної вищої моральної цінності» []; кластерний або асоціативний метод (вироблення за допомогою графічних аналізаторів комплексного уявлення про суспільну необхідність просоціальної поведінки та її можливі прояви), метод особистісної репрезентації (за І. Бехом), метод виховуючих ситуацій, переконання.

3. *Формування досвіду просоціальної поведінки*: метод соціальних проб (за М. Рожковим), спрямований на формування суб'єктної позиції, розвиток соціально значимих якостей підлітка на основі створення поля його самореалізації як особистості в реальних чи імітованих умовах, продюкованих або використаних різних формах діяльності; стимулювання участі, допомога у самореалізації, вправлення у соціально значущій діяльності, заохочення, визнання.

Література

1. Бех, І. Д. (2013). Рефлексивно-експліцитний метод у формуванні морально-стійкої особистості. Теорія і практика управління соціальними системами, 2, 54–60.
2. Бех, І. Д., Кириченко В. І. & Петрович Ж. В. (2016). З Україною в серці (тренінг з національно-патріотичного виховання дітей та молоді). (Посібник). Харків : «Друкарня Мадрид».
3. Концепція нової української школи. (2016). Міністерство освіти і науки України. Взято с <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>.
4. Кириченко, В. І., Єжова, О. О., Нечерда, В. Б., Тарасова, Т. В. & Хомич О. Л. (2016). Формування просоціальної поведінки учнів в умовах превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу. (Монографія). Тернопіль: Терно-Граф.